

tiüses i el Migjorn valencià,² fóra exagerat de creure que no se'n trobi o hagi trobat algun esporàdicament en la del Principat, sobretot emportat per tempestes o accidents anòmals: Joaq. Ruyra ens parla un cop dels antres on habita el *vell mari*, i el cronista Jeroni Pujades registrà el cas que «a la plaça del mar de Barcelona hisqué un *vell mari*» el 14-v-1610, però el fet d'inscriure-ho en el seu Dietari (II, f° 225) és justament la millor prova del caràcter excepcional del fet.

Consta que el mot s'usava ja en forma mossàrab abans de les conquestes de Jaume I, car el registra el malagueny Abenalbéitar de princ. del S. XIII († 1248), com a nom que el poble del Magreb dóna a una bèstia marina que descriu en forma tan detallada que Dozy, *Suppl.* I, 107b, no vacilla a identificar-la amb el «veau marin»: encara que els mss. no vocalitzen el nom en forma prou coincident, segura i completa, difícilment es pot interpretar d'altra manera que *al-bälmarin* o *al-bälomarin*.³

VITULUS MARINUS és ja el nom de la foca, ben documentat en llatí, per Columella, Plini i Suetoni (en part abreujat com a VITULUS), pròpiament 'vedell de mar'. Encara que el romànic canvià VITULUS com a nom del vedell pel seu diminutiu VITELLUS, tots dos devien viure encara en llatí vulgar, car s'ha conservat alguna supervivència escadussera de VITULUS 'vedell' en parlars sards, balcànics i fins francesos (REW, 9406); i més a prop de nosaltres, a la Montaña de Santander i a diverses valls de l'Orient d'Astúries *bellu* «ternero recental», «xato tenral» o sigui 'vedell tendral' és encara la continuació de VITULUS, d'on deriven *bellin* 'vedellet de menys de dos mesos', *bellar* 'local per guardar els *bellines*' i ast. de Parres *vaca bellada* 'vaca parida de fresc', que trobem documentada precisament com a *vaca bitulata* o *baca vitulata* en docs. de 796, 827, 873, 902 i 978 dels cartularis de Liébana, Oviedo i altres d'asturians (Alarcos Llorach, *Bol. Inst. d'Est. Ast.* xxiv, 155-7). No hem de dubtar doncs de la possibilitat que VITULUS vagi poder conservar-se en romànic en la combinació amb MARINUS usada per denominar la foca.

De fet es conserva amb aquest valor en logud. *biyu marinu*, *bricu marinu*, i algun cop it. ant. *vecchio marino* (Flechia, *Misc. Ascoli*, 231; REW, 9406). No hi ha dubte que no mancaria algun punt de comparació que es prestés a denominar 'ancià marí' el nostre amfibi, però ni la documentació que aquí apleguem, ni les raons i paral·lels semàntics (*llop mari*, *vaca marina*, *elefant mari*, *ca mari* 'espècie de tauró', i vegeu LLAMANTOL i cast. *LOBAGANTE*, *DCEC*), ni l'existència de formes que inequívocament suposen una i etimològica, com les sardes, ens deixen dubte sobre l'etimologia VITULUS, i no pas VETULUS 'vell'.⁴

D'altra banda fer-lo venir de VITELLUS fóra decididament impossible en l'aspecte fonètic, puix que la -t- entre vocals no s'hauria pogut perdre en cap font medieval ni en els parlars moderns de les Balears.⁵

Com a resultat de la pronúncia mossàrab hem de mirar el fet que en la documentació antiga i moderna més conservadora *bellmari* es pronuncï i escriguí amb

b- bilabial. Així trobem ja en Jaume Roig el passatge que cal puntuar així: «dones errades --- / són lop de mar, / lo pex mular, / drach e balena, / polp e serena, / de milà coha; / a qui les loha / de lur bellea / —més, de noblea— / són *bellmari*. / De lur verí / ---» (*Spill*, v. 7729), són *bellmari* perquè s'engreixen aclofant-se, com una foca; i en el Rector de Vallfogona «no la puch veure ni oi; / y si la mir, per desgràcia / no-m par sinó un *bellmari*» (*DAG.*). No és improbable que tots dos poetes haguessin oït el nom, i sentit descripcions de l'animal, als pescadors de les costes de Cullera i del Coll de Balaguer, pròximes a llurs terres, que encara avui distingeixen la b- de la v-. En tot cas, en els setze mil versos de JRoig no hi ha encara cap cas de confusió de b i v, mentre que els recents Pujades, Ruyra, etc., no tenen ja cap autoritat en aquest punt.

I el mateix origen mossàrab justifica el que el mot tingués -ll- (del tipus -LL-, poc palatal) i no pas -yl-, fonema aquest que era estrany al mossàrab, com ens prova la toponímia (*Mallorca, Sóller, Cova de les Meravelles* amb l i no pas -y- avui pertot a Mallorca).

En efecte el mot es pronuncia amb b- bilabial i amb l i no pas -t- a moltes localitats mallorquines d'entre aquelles on l'he anotat, i en particular a les dues zones més conservadores de la costa mallorquina: l'informant de Banyalbufar em descriu els *bejmàrins* segons el que li havien contat molts pescadors d'aquella zona (ell no n'havia vistos en persona), i a la costa de Capdepera hi ha *sə kəvə dəz bejmàrins* (1964). És veritat que no és aquesta l'única pronúncia avui existent: a Valldemossa em parlaren d'un *vejimari* capturat, a Deià hi ha *S'Escar dəz vejimari*, a la costa d'Eivissa hi ha *sə kəvə dəz vejimari*, a Sant Jordi des Rafal; i a Formentera no sols existeix el mot com a nom d'un accident de la costa de Migjorn, sinó que un pescador em descriu *əz vejimari* com «una classe de peix pelut, que té un morro com un vedell; n'hi ha molt pocs», però ell en va veure i empaïtar un sense poder caçar-lo (1963). En general aquestes localitats tenen un llenguatge menys conservador que aquelles; i d'altra banda es comprèn que en un cas així l'etimologia popular 'vell del mar' era ben natural que es deixés sentir: *vejimari* és també, m'escrivi En Moll (1977), la forma que ell coneix de Menorca i Mallorca.

En conclusió, crec que no hi ha raons vàlides perquè en la nostra llengua literària escriguem d'altra manera que com ho feia el clàssic Jaume Roig, *bellmari*, puix que no es tracta de cap vell sinó del nom propi d'un animal, pronunciat amb b- i amb -ll- (a la manera de BELLUS, no de VETULUS) segons l'origen demostrat del mot i segons les fonts més feaques i antigues (no figura en el *DFa.*).

¹ Com un altre testimoni del català medieval pot valer, encara que sigui en una font d'Aragó, un cas semblant de *belmarin* en un inventari aragonès de 1397 (*BRAE* IV, 97). A la costa cat. més que a Màlaga, es deia referir el testimoni d'Abenalbéitar.

² Em deien a Benidorm que n'havien mort algun,